

Key words: gender, gender characteristics, male and female roles, social organization, corporate culture, components and levels of corporate culture.

УДК 305:378

Тетяна Голованова

РЕФЛЕКСІЯ ДОСВІДУ РОБОТИ ЦЕНТРУ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ З ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО АУДИТУ

Мета статті є рефлексія системної роботи центру гендерної освіти факультету соціальної педагогіки та психології з підготовки та проведення дослідження гендерного аудиту. Дослідження здійснювалося за методом «case-study». Було опитано 333 особи, з них 184 студенти денного відділення 13 факультетів ЗНУ та 149 осіб є викладачами й адміністративними співробітниками вишу. Окрім цього 32 кафедри з 54 заповнили індивідуальні форми, питання яких стосувались кількісних показників представленості/задіяності чоловіків та жінок на різних видах робіт та у різних статусах. Результати дослідження сприяли поліпшенню соціально-психологічного клімату в університеті та забезпеченню дисципліни «Педагогіка та психологія гендера». Перспективи подальших студіювань полягають у дослідженні впливу гендерних стереотипів на агресивну поведінку студентів та учнів.

Ключові слова: рефлексія, досвід, центр гендерної освіти, гендерний аудит.

Реформування українського суспільства актуалізує проблему інституціональних змін у закладах вищої освіти. Організація просвітницької роботи та активізації роботи з інтеграції гендерних підходів в освіту здійснюється в Україні осередками гендерної освіти. В той же час активістки громадських організацій наголошують на необхідності осмислення досвіду роботи центрів гендерної освіти, тому що бракує знань та досвіду учасників та учасниць освітнього процесу з ідентифікації проблем дискримінації в освітньому середовищі.

В роботах українських дослідників та дослідниць теоретично обґрунтовано сутність гендерної освіти, виховання [1], відслідковані кращі практики гендерних, недискримінаційних підходів у закладах освіти [2]. Основний акцент зроблено на описі технологій, за допомогою яких створюються умови, що сприяють формуванню гендерно-чутливого освітнього середовища. Велика частина цих зусиль зосереджена

на розробці гендерних компетентностей шкільних вчителів. У той же час актуальним є аналіз, рефлексія досвіду з забезпечення роботи центрів гендерної освіти закладів вищої освіти [3].

На прикладному рівні доцільність статті пояснюється, перш за все, необхідністю наблизити роботу центрів гендерної освіти до професійних потреб магістрантів та викладачів вищої школи в умовах впровадження сучасних стандартів освіти на основі компетентнісного підходу.

Зважаючи на це, метою статті і є рефлексія системної роботи центру гендерної освіти факультету соціальної педагогіки та психології з підготовки та проведення дослідження гендерного аудиту в рамках проекту Всеукраїнської мережі на засадах соціального партнерства з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні.

Гендерні дослідження в Запорізькому національному університеті почалися у 90-х рр. ХХ ст., саме з дослідження стереотипів маскуліності-фіемінності студентської молоді. Але соціально-

педагогічна робота в рамках проекту «Політика гендерного паритету» в партнерстві з громадською організацією «Центр громадянсько-соціальних ініціатив» склалася в період з 2000 року по 2012 рік [3]. Той факт, що наказ Міністерства освіти та науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» був прийнятий у 2009 році [4], в цілому підтвердив правомірність роботи факультету соціальної педагогіки та психології в даному напрямку. З цього ж факту, з усією очевидністю стало ясно, що заходи, проведені з 2009 р. по 2012 р. суттєвим чином вплинули на створення трансформаційної основи для просування ідеї гендерної рівності в університеті. На факультеті соціальної педагогіки та психології були введені курси «Педагогіка та психологія гендеру», «Гендерна психологія», «Гендерні дослідження». Було створено «Студію з гендерно-чутливої соціально-педагогічної роботи», працювала секція «Педагогіка і психологія в фокусі гендерних досліджень» в рамках конференції «Молода наука». Результати роботи цього етапу знайшли відображення в публікаціях міжнародних, всеукраїнських, регіональних та університетських конференцій. Була розроблена, затверджена і видана програма навчального курсу «Теоретико-методичні засади гендерної освіти» за підтримки Міністерства освіти та науки України та «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» [5]. З 2013 року всі проведені заходи проходили при партнерстві з Департаментом соціального захисту та створеними інноваційними структурами в Запорізькій обласній державній адміністрації: Ресурсним гендерним центром, Координаційною радою з питань сім'ї, жінок, охорони материнства і дитинства.

В той же час, аналіз взаємодії даних структур показав, що проведення заходів недостатньо для системної роботи по впровадженню гендерного підходу в роботу університету. Необхідне створення структури, яка б працювала в рамках законодавчого поля України, у центрі цієї структури повинна бути зосереджена просвітницька робота щодо забезпечення гендерної рівності в освітньому процесі університету.

За ініціативою Координаційної ради, на підставі рішення Вченої ради факультету, на базі факультету соціальної педагогіки та психології 07.03.2014 р. було створено Центр гендерної освіти.

Першим найважливішим заходом Центру гендерної освіти (далі ЦГО) цього етапу стала участь у роботі науково-практичного семінару «Гендерний аудит ВНЗ та уніфікація діяльності ЦГО». Учасниці та учасники семінару розробили та підписали меморандум про створення та діяльність Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти вищих навчальних закладів та затвердили обов'язковий пакет документів, що регламентують роботу осередків гендерної освіти. З 2014 р. мережа почала співпрацювати із Міністерством освіти та науки України у напрямі впровадження гендерних підходів в систему вищої освіти. З 2014 р. стратегічним напрямом діяльності Всеукраїнської гендерний аудит ВНЗ, методика мережі стає якого розроблено співробітницями Гендерного ресурсного центру Сумського державного університету на основі методології МОП.

Другим найважливішим заходом стало соціологічне опитування з проблеми гендерних стереотипів (грудень 2014 р.) із подальшим представленням результатів на семінарі представників осередків гендерної

освіти в Сумському державному університеті (лютий 2015 р.). Результати цього етапу роботи істотно вплинули на перебіг подальших подій Центру гендерної освіти.

Третім найважливішим заходом центру було відкриття електронної сторінки Центру гендерної освіти та створено відкриту групу на ФБ. Сторінку створено на волонтерських засадах магістром програми «Педагогіка вищої школи» Д. Шнуровим за підтримки лабораторії, інформаційних систем та комп'ютерних технологій (Н.Плюта та Г.Добровольський). На цей сайт викладаються матеріали проведених заходів із запізненням у часі. Це необхідно для рефлексії виконаної роботи. Вся інформація, яка викладається на сайті, відображає цілі та завдання роботи Центру гендерної освіти.

Новий етап нашої роботи – проведення семінара «Гендерний аудит ВНЗ як інструмент реалізації політики рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в освітній сфері». Як виявилось, гендерний аудит - напружений і потребує часу захід. Реалізація цього етапу включала кілька стадій.

Перша стадія – зустріч з керівництвом факультету, проректором з науки, розробка програми семінару. Була створена робоча група з організації та проведення гендерного аудиту. При спілкуванні важливо враховувати гендерні характеристики керівника, викликати зацікавленість у цій роботі. Організатори семінару обговорили кілька сценаріїв проведення семінару, взаємодії з тими структурами університету, від діяльності яких залежало забезпечення організації роботи семінару. Був обраний сценарій оптимізації процесу підготовки та проведення семінару. Робота була розпочата зі створення наказу по

університету з подальшим розвитком даної ініціативи. Цей наказ виявився побудованим як система роботи. Кожен пункт цього наказу - вказівка структури університету та відповідальної особи за напрямок роботи.

За короткий проміжок часу були вирішені завдання: роздруківка анкет, проведення бесід з лідерами студентського самоврядування, первинних професійних спілок студентів і викладачів, заступників деканів з виховної роботи, зустрічей з проректорами, співбесід з представниками навчального відділу та відділу кадрів. Кожен та кожна, хто брав участь у проведенні роботи, по суті, виконував просвітницьку функцію гендерного аудиту.

Як було сказано вище, організатори використовували поетапний підхід. Перший крок нашої роботи полягав у підготовці наказу. Паралельно здійснювався процес взаємодії з Сумським державним університетом, де розташовується координаційний центр мережі центрів гендерної освіти та учасниками семінару. Насамперед хочеться відзначити роль Ю.Савельєвої. Саме завдяки їй здійснювалася чітка взаємодія між центрами гендерної освіти мережі та фондом ім. Ф.Еберта, було здійснено коригування змістовного компонента програми семінару.

Оголошення про проведення семінару було розміщено в групі учасників мережі, а також на сайті Центру гендерної освіти ЗНУ. У телефонному режимі були запрошені викладачі, які брали участь у «Гендерному форумі-2014» в Запорізькому національному університеті.

Друга стадія - робота зі студентами, які здійснювали анкетування. Збір даних здійснювався під керівництвом голови Студентської ради Запорізького національного університету О.Лебедевої

та заступниці голови первинної профспілкової організації Запорізького національного університету по роботі зі студентами Ю. Дудник. Обробка та аналіз даних – керівницею Центру незалежних соціологічних досліджень Н. Кузьмичовою. Дані особи з'явилися координаторами роботи по збору даних і обробці результатів. Як показав результат роботи, саме координатори виступають головною «сполучною ланкою» між центром і групою організаторів аудиту, забезпечуючи його чітке проведення. На початку аудиту, всі члени та членкині, які брали участь в опитуванні, були зібрані разом для обговорення проведення аудиту. На жаль, нам не вдалося сформувати «ядро» команди, яке могло б чітко організувати проведення анкетування. Для подальшої роботи необхідно проводити тренінги за вмінням членів команди в найкоротші терміни налагоджувати взаємодію та спільну роботу.

Паралельно на цій стадії проводилися тренінгові вправи з лідерами профспілкових організацій з основ теорії гендера. При розробці вправ ми спиралися на вже напрацьований матеріал, який висвітлений у роботах ких гендерологів. Було проведення занять з інтерактивними вправами, під час яких студенти опрацювали питання гендера з позицій гендерної чутливості. Ми звертали увагу на те, що у науковому, академічному словнику української мови слово гендер з'явилося в 1990-х роках, а в 2005-му термін було зафіксовано в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»[6]. Гендерна роль - це зовнішнє вираження і демонстрація гендерної ідентичності за допомогою поведінки, одягу, а також культурно зумовлені характеристики чоловічих і жіночих рис. Гендер створюється (конструюється)

суспільством як соціальна модель особистості дівчаток і хлопчиків, жінок і чоловіків. Відповідно до цих соціальних і культурних настанов визначається їх місце в соціумі (вибір професії, кар'єра, міра відповідальності, участь у політичному житті держави). Ці соціальні норми закріплюються в сім'ї, школі й університеті, політичних структурах, економіці, культурі. Метою гендерного підходу в навчанні й вихованні студентської молоді є формування розуміння сутності норм та установок взаємодії статей на принципах гендерної рівності, потреби керуватися ними в усіх сферах життєдіяльності. Сповідуючи гендерний підхід в педагогіці, ми вважаємо, що чоловіки і жінки мають біологічні відмінності і індивідуальні відмінності, але ці об'єктивні відмінності не можуть бути засадами для встановлення ієрархії між людьми або дискримінації за ознакою статі.

На цій стадії відбувалася робота з учасниками опитування з роз'яснення гендерної чутливості. Наприклад, ми звертали увагу на зображення і мову, що використовують у комунікаціях. Зображення, фотографії, малюнки повинні нести послання, які просувають гендерну рівність, а не стереотипні ролі жінок і чоловіків. Наприклад, чоловіків показують в ролі керівників, а жінок - на допоміжних ролях. Зображення повинні відображати різноманітність гендерних ролей, показуючи жінок і чоловіків в рівноправному статусі. Наприклад, чи показують чоловіків, які виконують сімейні обов'язки? Слід уникати зображень, де чоловіки показані в активному і впевненому образі, а жінки - в пасивній ролі. Зображення повинні слідувати принципам гендерної чутливості. Мова повинна бути гендерно чутливою, а не гендерно сліпою або сексистською. Замість гендерно сліпих термінів, що

«приховують» жінок і дівчаток, слід використовувати гендерно чутливу мову. Гендерно сліпі терміни, такі, як «педагогічні працівники» часто маскують той факт, що жінки становлять значну частку в цих групах. Замість гендерно сліпих термінів слід використовувати більш точні, такі, як «доцентка», «професорка», «жінки, які працюють у сфері освіти», «чоловіки, які зайняті в управлінні освітніми структурами», «студенти: дівчата і юнаки, які стикаються з проблемами...». Зміст повинен бути доступним для всіх зацікавлених сторін. У той же час, жодна група людей не повинна піддаватися дискримінації. Ці вимоги стосуються не тільки текстів, а й зображень.

Третя стадія - дослідження кейс-стаді з мірою укоріненості гендерних стереотипів та специфікою їх відтворення, у повсякденних та професійних практиках представників університетської громади. Відповідно, основою реалізації гендерного аудиту (надалі ГА) в межах ЗНУ стала методологія дослідження за типом кейс-стаді, яка полягає у поєднанні декількох методів збору інформації - масового опитування студентів, професорсько-викладацького складу та адміністративних співробітників, а також аналізу офіційних показників кількісного співвідношення жінок та чоловіків за заздалегідь визначеними параметрами.

Для реалізації ГА у Запорізькому національному університеті використовувався інструментарій (анкета для масового опитування та анкета для кафедр), розроблений фахівцями соціологічної лабораторії Сумського державного університету.

В цілому було опитано 333 особи, з них 184 - студенти денного відділення 13 факультетів ЗНУ та 149 осіб є викладачами й адміністративними

співробітниками вишу. Окрім цього, 32 кафедри з 54 заповнили індивідуальні форми, питання яких стосувались кількісних показників представленості/задіяності чоловіків та жінок на різних видах робіт та у різних статусах.

Відповідно, основою реалізації гендерного аудиту (надалі ГА) в межах ЗНУ стала методологія дослідження за типом кейс-стаді, яка полягає у поєднанні декількох методів збору інформації - масового опитування студентів, професорсько-викладацького складу та адміністративних співробітників, а також аналізу офіційних показників кількісного співвідношення жінок та чоловіків за заздалегідь визначеними параметрами.

Четверта стадія - проведення самого семінару. Учасниками семінару стали представниці та представники 16 ВНЗ України. Під час установчої зустрічі учасників семінару привітала деканеса факультету соціальної педагогіки та психології ЗНУ О. Пономаренко. Вона наголосила на злободенності та актуальності проведення гендерного аудиту у системі вищої освіти. На семінар також завітав проректор з наукової роботи Г.Васильчук. Він розповів про напрями роботи університету у галузі гендерних досліджень. При цьому керівники зазначили, що колектив Запорізького національного університету із розумінням поставився до пропозиції щодо проведення гендерного аудиту – підтримали ініціативу як ректорат, так і співробітники кафедр і студенти, які були у ньому задіяні. Під час заходу було представлено досвід проведення проміжних етапів гендерного аудиту ВНЗ (анкетування, проведення аналізу нормативно-правової бази, проведення семінарів та співбесід): Запорізький національний університет, Харківський національний університет

радіоелектроніки, Національний гірничий університет (м. Дніпропетровськ), Луцький педагогічний коледж, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харківська гуманітарно-педагогічна академія. Учасники семінару розповідали цікаві факти щодо започаткування та проведення гендерного аудиту на базі їхніх ВНЗ, ділилися власним досвідом та представляли колегам проміжні результати своєї роботи, а також обмінювалися думками і обговорювали майбутні дії з удосконалення методик аудиту, засобів впливу на процес створення технологій гендерного аудиту і залучення адміністрації вишів до процедури ГА. На семінарі його учасники та учасниці неодноразово наголошували, що сьогодні вкрай важливим є дослідження і подолання гендерних стереотипів, які існують у суспільстві задля формування політики гендерної чутливості, досягнення гендерного паритету у системі освіти, що врешті решт має стати підставою для створення атмосфери співробітництва у галузі управління освітою. Експертна зустріч

фахівців/фахівчинь – представників шістнадцяти ЗВО України, в яких функціонують осередки гендерної освіти, засвідчила, що гендерні дослідження – міждисциплінарні [7].

П'ята стадія - підведення підсумків роботи семінару. На завершальному етапі процесу проведення семінару були підготовлені загальні висновки та рекомендації та організовано презентацію гендерного аудиту. За результатами роботи учасники семінару заповнили анкети. Організатори семінару вручили сертифікати усім, хто брав участь у семінарі. Презентацію результатів було здійснено шляхом організації та проведення заходу «Гендерний форум-2015». Результати дослідження було використано нами в конструюванні навчальної дисципліни «Педагогіка та психологія гендеру»[8].

Перспективи роботи ми бачимо у продовженні інформаційно-просвітницької діяльності центру гендерної освіти, необхідності формування недискримінаційної комунікації у взаємодії суб'єктів освітнього процесу, у дослідженні впливу гендерних стереотипів на агресивну поведінку студентів та учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дороніна Т.О. Теоретико-методологічні засади Гендерної освіти та виховання учнівської молоді: Монографія / Т.О.Дороніна; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНСМ України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. –331 с.
2. Марущенко О. Гендерні шкільні історії. – [Електронний ресурс] / О. Марущенко, О. Плахотнік. – Харків : Монограф, 2012. – 88 с.
3. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навчальний посібник - збірник кращих практик / за заг. ред. Н. Світайло. – Суми, 2013. – 209с.
4. Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту : Наказ МОЗ України від 10 вересня 2009 р. № 839 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/4849>.]
5. Дороніна Т., Голованова Т. Теоретико-методичні засади гендерної освіти: програма навчального курсу для студентів II курсу педагогічних спеціальностей / Т. Дороніна, Т. Голованова // Гендерні стандарти сучасної освіти : зб. реком. – Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. – Ч. 3. – С. 73–154.
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15>.

7. Семінар «Гендерний аудит ВНЗ як інструмент реалізації політики рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в освітній сфері», 25-27 березня 2015 р. на базі Запорізького національного університету, Всеукраїнська мережа центрів гендерної освіти при ВНЗ, фонд імені Фрідріха Еберта <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/140-hendernyi-audyt-universytetiv-tryvaie> – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/140-hendernyi-audyt-universytetiv-tryvaie>

8. Голованова Т. Педагогіка та психологія гендера: навчально-методичний посібник для студентів освітнього рівня «бакалавр» напряму підготовки «Соціальна педагогіка» денної та заочної форм навчання. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 110 с.

Голованова Тетяна РЕФЛЕКСИЯ ОПЫТА РАБОТЫ ЦЕНТРА ГЕНДЕРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО ПРОВЕДЕНИЮ ГЕНДЕРНОГО АУДИТА

Цель статьи состоит в рефлексии системной работы центра гендерного образования факультета социальной педагогики и психологии и проведение исследования гендерного аудита. Исследование проводилось по методу «case-study». Было опрошено 333 человека, из них 184 студента дневного отделения 13 факультетов ЗНУ и 149 человек – преподаватели и административные работники университета. Кроме этого 32 кафедры из 54 заполнили индивидуальные формы, вопросы которых касались количественных показателей представленности/участия мужчин и женщин на разных видах работ и в разных статусах. Результаты исследования способствовали улучшению социально-психологического климата в университете и обеспечению дисциплин «Педагогика и психология гендера». Перспективы дальнейших исследований состоят в изучении влияния гендерных стереотипов на агрессивное поведение студентов и учеников.

Ключевые слова: рефлексия, опыт, центр гендерного образования, гендерный аудит.

GolovanovaTetyana REFLECTION OF WORK EXPERIENCE OF GENDER EDUCATION CENTER ON GENDER AUDITING

The purpose of the article is inreflection of the center of gender education's systemic work of the faculty of social pedagogy and psychology and conducting a gender audit study. The study was conducted according to the case-study method. 333 people were interviewed: 184 full-time students from 13 faculties of ZNU and 149 people are teachers and administrative workers of the university. In addition, 32 out of 54 departments filled out individual forms, the questions were about quantitative indicators of representation/ participation of men and women in different types of work and in different statuses. The results of the study contributed to improvement of socio-psychological climate at the university and providing of the disciplines "Pedagogy and Psychology of Gender". Prospects for further research are in studying the influence of gender stereotypes on aggressive behavior of students and pupils.

Key words: reflection, experience, center for gender education, gender audit.

УДК 069:316.346.2-055.2

Тетяна Дрожжина, Тетяна Ісаєва

МУЗЕЙ ЖІНОЧОЇ І ГЕНДЕРНОЇ ІСТОРІЇ – ПРОСТІР ДЛЯ ДІАЛОГУ

В статті розглянуто значення Музею жіночої і гендерної історії для неформальної освіти в царині гендерної рівності для різних верств населення. Показано використання сучасних технологій музейної комунікації, особливості створення музейної експозиції та методів спілкування з відвідувачами/-ками. Визначені певні можливості музейної комунікації щодо зміни ціннісних уявлень людей та сприйняття ідей гендерної рівності в суспільстві.

Ключові слова: Музей жіночої і гендерної історії, історія жінок, музейна комунікація, ціннісні уявлення, простір для діалогу.

Питання забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві залишається важливим чинником соціального розвитку. Про це свідчи

в тому числі прийнята у квітні поточного року Держана соціальна програма забезпечення рівних прав та

© Дрожжина Тетяна, Ісаєва Тетяна